
Հայ Յեղափոխական Գաճնակցության առաջարկած փոփոխությունները

**Հայաստանի Հանրապետության
և Թուրքիայի Հանրապետության
միջև 2009թ. օգոստոսի 31-ին
նախաստորագրված
արձանագրություններում**

2009

Երևան

Նախ՝ մեկ հաստատում. ՀՅ Դաճնակցությունը դեմ չէ և երբեք էլ դեմ չի եղել Հայաստան-Թուրքիա հարաբերությունների բնականոնացմանը: Բայց՝ իրոք առանց նախադրյալների՝ միջազգային իրավունքի սահմաններում: Մենք բազմիցս հայտարարել ենք այս մասին՝ հիանալի գիտակցելով, որ 21-րդ դարում փակ սահմանը աննորմալ երևոյթ է: Սա հասուկ նշում ենք ի տասնամյակներից նույնպես արժանի փարոզամիջոցների այն կեղծարարության, թե իբր Հայ Յեղափոխական Դաճնակցությունը ընդհանրապես դեմ է Թուրքիայի հետ որևէ հարաբերության, դեմ է սահմանի բացմանը:

**ա) Հայաստանի Հանրապետության և
Թուրքիայի Հանրապետության միջև երկկողմ
հարաբերությունների զարգացման մասին արձանագրություն**

ա 1. Վերնագրում «զարգացման» բառը փոխարինել «բարելավման» բառով:

Պարզաբանում. Փոփոխությունը խմբագրական է: Գտնում ենք, որ իրավական հարաբերությունների չզոյության պարագայում ճիշտ չէ խոսել «զարգացման» մասին: «Բարելավում» եզրը բավարար է:

ա 2. Տեխսի 4-րդ դարբերության «որոշելով» բառից հետո ավելացնել «առանց նախադասյանների» բառակապակցությունը: «Չարգացման» բառը փոխարինել «բարելավման» բառով:

Տեքստային տարբերակ. Որոշելով զարգացնել և խորացնել իրենց երկկողմ հարաբերությունները քաղաքական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտի, մշակույթի, գիտական, տեխնիկական և այլ ոլորտներում՝ հիմնվելով երկու երկրների ընդհանուր շահերի վրա:

Առաջարկվող տարբերակ. Որոշելով *առանց նախադասյանների բարելավել* և խորացնել իրենց երկկողմ հարաբերությունները քաղաքական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտի, մշակույթի, գիտական, տեխնիկական և այլ ոլորտներում՝ հիմնվելով երկու երկրների ընդհանուր շահերի վրա:

Պարզաբանում. Հարաբերությունների կարգավորման փորձի ամբողջ ընթացքում Հայաստանը միշտ պնդել է, որ գնում է բարելավման առանց նախադասյանների: Այս դրույթը ամրագրված է նաև ՀՀ Ազգային անվտանգության հայեցակարգում: Թուրքական կողմը երբեք պաշտոնապես չի ասել, թե Հայաստանը ճիշտ չէ, մենք նախադասյաններ ունենք: Թեև հրապարակային հայտարարություններով Թուրքիայի առաջնորդները անընդհատ փորձել են հարաբերությունները պայմանավորել այլ՝ դարաբարության խնդրի հանգուցալուծման բնույթով: Եթե իրոք մենք գնում ենք կարգավորման առանց նախադասյանների, ապա որևէ պատճառ չկա, որ այդ բառակապակցությունը տեքստի մեջ չլինի: Հայաստանը պարտավոր է պնդել այս առաջարկը:

Միջանկյալ նշենք, որ «առանց նախաապայմանների» բառերը, ցավոք, չկային մաս 2009թ. ապրիլի 23-ի Հայաստանի Հանրապետության, Թուրքիայի Հանրապետության և Շվեյցարիայի արտաքին գերատեսչությունների համատեղ հայտարարության մեջ, թեև ԱՄՆ ԱԳՆ-ի հաջորդ օրվա արձագանքի մեջ հատուկ նշված էր, որ իրենք կողմ են առանց նախաապայմանների հարաբերությունների հաստատմանը:

ա 3. Տեֆսի 11-րդ դարբերությունը վերաշարադրել հետևյալ կերպ. «Իրականացնել երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված երկխոսություն»:

Տեքստային փարբերակ. Իրականացնել երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված պատմական հարթության երկխոսություն, այդ թվում՝ պատմական փաստաթղթերի և արխիվների գիտական, անկողմնակալ ուսումնասիրության միջոցով գոյություն ունեցող խնդիրների հստակեցման ու առաջարկների ձևակերպման համար:

Առաջարկվող տարբերակ. Իրականացնել երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված երկխոսություն:

Պարզաբանում. Որ երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված քայլեր անհարաժեշտ են, ոչ ոք չի ժխտում: Բայց երբ փորձ է արվում խնդիրը տեղափոխել պատմական հարթություն և մասնագետների միջոցով իբր գիտական անկողմնակալ ուսումնասիրության նյութ դարձնել պատմական փաստաթղթերն ու արխիվները՝ գոյություն ունեցող խնդիրների ու առաջարկների ձևակերպման համար, ապա ակնհայտորեն Թուրքիան հանարավորություն է ստանում քննության նյութ դարձնել Յեղասպանության հարցը: Այստեղ արդեն վատ քողարկված նախաապայման կա: Եթե նույնիսկ Թուրքիան առաջարկի քննարկել հարցը, իսկ հայկական կողմը մերժի, միևնույն է Յեղասպանության միջազգային ճանաչման հարցը դուրս է գալու այլ երկրների ու կազմակերպությունների օրակարգից: Մինչդեռ ՀՀ Ազգային անվտանգության հայեցակարգում ամրագրված է. «Հեթանոս լինելով Հայոց ցեղասպանության համընդհանուր, մասնավորապես Թուրքիայի կողմից ճանաչմանն ու դասադարձմանը, Հայաստանը այն դիտարկում է ոչ

միայն Պատմական արդարության վերականգնման, այլև սարածաօճաճանում փոխադարձ վստահության մթնոլորտի ձևավորման և աղապայում նման ոճիւրների կանխարգելման համատեղում»:

Մյուս կողմից՝ նուսենս է, երբ երկու երկրներ քաղաքական հարաբերություններ են հաստատում, բայց դա պայմանավորում են գիտական-ակադեմիական ուսումնասիրություններով:

բ) Հայաստանի Հանրադեւության և Թուրքիայի Հանրադեւության միջև դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատելու մասին արձանագրություն

բ 1. 4-րդ դարբերության «սարածաօճաճանում» բառակապակցությունից հետո ավելացնել «ազգերի ինֆորուում» բառակապակցությունը: «Երկկողմ և բազմակողմ» բառերը փոխարինել «միջազգային» բառով:

Տեքստային տարբերակ. Վերահաստատելով հավասարության, ինքնիշխանության, այլ պետությունների ներքին գործերին չմիջամտելու, տարածքային ամբողջականության և սահմանների անխախտելիության սկբունքները հարգելու իրենց երկկողմ և բազմակողմ պարտավորությունները:

Առաջարկվող սարբերակ. Վերահաստատելով հավասարության, ինքնիշխանության, այլ պետությունների ներքին գործերին չմիջամտելու, տարածքային ամբողջականության, ազգերի ինֆորուումն և սահմանների անխախտելիության սկբունքները հարգելու իրենց միջազգային պարտավորությունները:

Պարզաբանում. Ընդհանրապես դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատելու միջազգային պրակտիկան չի ենթադրում երկկողմանի փաստաթղթերում այդպիսի ձևակերպումներ: Եւ Հայաստանը, և Թուրքիան ՄԱԿ-ի, Եվրախորհրդի, այլ միջազգային կազմակերպությունների անդամ են, ինչով արդեն որոշակի պարտավորություններ են ստանձնել: Բայց մեր երկու երկրների միջև առկա խնդիրները հասկանալով՝ ոչ թե դեմ ենք ամբողջ պարբերությանը, այլ ճիշտ ենք համարում ավելացնել նաև ազգերի ինքնորոշման սկբունքը: Մանավանդ նախորդ արձանագրության 7-րդ պարբերությունը ասում է. «Վերահաստատելով իրենց հանձնառությունը սարածաօճաճանային և միջազգա-

յին վեճերի և հակամարտությունների խաղաղ կարգավորմանը՝ միջազգային իրավունքի և նորմերի սկզբունքների հիման վրա»: Իսկ միջազգային իրավունքի սկզբունքներն են՝ ուժի կիրառման բացառումը, տարածքային ամբողջականությունը, ազգերի ինքնորոշումը:

Հայաստանը Թուրքիայի հետ իրավական ուժ ունեցող երկկողմ պարտավորություններ չունի: «Բազմակողմանիի» մասին արդեն վերևում ասեցինք. դրանք երկու երկրները ստանձնել են միջազգային կառույցներին անդամակցելով: Այնպես որ՝ ամբողջովին տրամաբանական է «երկկողմ և բազմակողմ» պարտավորությունները փոխարինել «միջազգային դարսավորություններով»:

բ 2. 6-րդ դարբերությունը՝ «Վերահաստատելով երկու երկրների միջև գոյություն ունեցող ընդհանուր սահմանի փոխադարձ ճանաչումը՝ սահմանված միջազգային իրավունքի համապատասխան պայմանագրերով» ամբողջովին զեղչել:

Պարզաբանում. Նախորդ պարզաբանումը ինչ-որ չափով բացատրում է, թե մենք ինչու ենք առաջարկում այս պարբերությունը ընդհանրապես հանել: Ասենք նաև, որ դիվանագիտական հարաբերությունների վերաբերյալ 1961թ. Վիեննայի կոնվենցիան և սահմանների փոխադարձ ճանաչում չի նախատեսում: Այն ենթադրում է միմիայն պետության և կառավարության ճանաչում: Սահմանների որոշման և ճանաչման հարցը բոլորովին այլ ոլորտում է և կարգավորվում է սահմանակից երկրների միջև կնքվող համապատասխան պայմանագրերով: Այս արձանագրությունը չի կարող փոխարինել այդ պայմանագրին: Աշխարհում գոյություն ունեն դիվանագիտական հարաբերություններ ունեցող տասնյակ երկրներ, որոնք սահմանի ճանաչմանը չեն անդրադարձել: Մենք էլ կարող ենք նույն կերպ վարվել: Նախորդ ձևակերպումները գոյություն ունեցող սահմանի հարցը լուծում են: Բայց մենք չպետք է մեզ գրկենք պատմական արդարությանը հետամուտ լինելու իրավունքից:

բ 3. 7-րդ դարբերությունը վերաշարադրել. «Կարևորելով ընդհանուր սահմանը բացելու որոշումը»:

Տեքստային փարբերակ. Կարևորելով իրենց որոշումը՝ բացելու ընդհանուր սահմանը:

Առաջարկվող սարքերակ. Կարևորելով ընդհանուր սահմանը բացելու որոշումը:

Պարզաբանում. Այս կետի տեքստային ձևակերպումը տպավորություն է բողոնում՝ ասես Հայաստանն ու Թուրքիան հավասարապես մեղավոր են, որ սահմանը փակ է, և Թուրքիան չէ, որ միջազգային իրավունքի բոլոր նորմերն ու պարտավորությունները խախտելով, շրջափակման է ենթարկել Հայաստանը: Եթե դատապարտող ոչինչ չկա, գոնե այսպես ձևակերպենք, որ Հայաստանը շրջափակողի հետ նույն կարգավիճակի մեջ չհայտնվի:

գ) Հայաստանի Հանրապետության և Թուրքիայի Հանրապետության միջև երկկողմ հարաբերությունների զարգացման մասին Արձանագրության իրագործման ժամանակացույց և սարքեր

գ 1. Վերնագրում «զարգացման» բառը փոխարինել «բարելավման» բառով:

գ 2. 5-րդ կետում «Գիտություն և կրթություն» բառերը փոխարինել «գիտության, կրթության և մշակույթի» բառերով:

Պարզաբանում. Կարծում ենք՝ այս ենթահանձնաժողովը պետք է զբաղվի ոչ միայն գիտության և կրթության ոլորտներով, այլև՝ մշակութային արժեքներով ու պատմական հուշարձանների ճակատագրով:

գ 3. Վերջին դարբերությունը վերաշարադրել հետևյալ ձևակերպմամբ.

«-երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված երկխոսության իրականացման ենթահանձնաժողով»:

Տեքստային փարքերակ. -պատմական հարթությամբ զբաղվող ենթահանձնաժողով /երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված երկխոսության իրականացում, այդ թվում՝ պատմական փաստաթղթերի և արխիվների անկողմնակալ գիտական ուսումնասիրության միջոցով գոյություն ունեցող խնդիրների հստակեցման ու առաջարկների ձևակերպման համար/՝ հայ, թուրք, ինչպես նաև շվեյցարացի և այլ միջազգային փորձագետների մասնակցությամբ:

Առաջարկվող սարքերակ. -երկու ժողովուրդների միջև փոխվստահության վերականգնմանն ուղղված երկխոսության իրականացման ենթահանձնաժողով:

Պարզաբանում. Չի կարելի թույլ տալ, որ Թուրքիան հնարավորություն ստանա շահարկել այս ենթահանձնախմբի գոյությունը՝ շարունակելով ուրացման քաղաքականությունը և մոլորեցնելով միջազգային հանրությանը: Ցեղասպանությունը իրողություն է: Հայաստանը այսօր Թուրքիայի առաջ նախապայման չի դնում այն ճանաչելու, բայց և չի կարող հարցականների դուռ բացել: Աշխարհի 20 երկրներ, բազմաթիվ միջազգային կազմակերպություններ ճանաչել են այն, այս թեմայով գիտական, անկողմնակալ ուսումնասիրությունների ժամանակը վաղուց անցյալում է: Այս խնդրի վերաբերյալ Հայաստանի ռազմավարությունը հստակ ձևակերպված է ազգային անվտանգության հայեցակարգում: Տես՝ նաև ա3. բացատրությունը: